

ÖREBRO UNIVERSITET
REKTOR

BESLUT NR 169/2008
2008-06-27

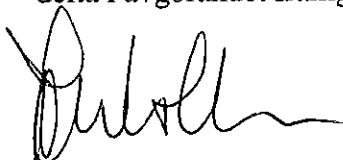
Dnr CF 15-230/2008 ✓

Remiss: Betänkandet Värna språken – Förslag till språklag (SOU 2008:26) (Ku2008/664/KV)

Rektor beslutar

att inge remissyttrande till Kulturdepartementet enligt bilaga.

Beslut i ärendet har fattats av prorektor efter föredragning av professor Per Ledin. Övriga som har varit med om den slutliga handläggningen utan att delta i avgörandet framgår av separat förteckning.

Jens Schollin

Per Ledin

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Remissyttrande

2008-06-27
Dnr CF 15-230/2008

**REMISS: Betänkandet Värna språken – Förslag till språklag (SOU 2008:26)
(Ku2008/664/KV)**

Allmänt och sammanfattande

Örebro universitet ställer sig i stort positivt till betänkandet och dess förslag till en ny språklag. Särskilt välkomnar vi att det tar ett helhetsgrepp på de många språk som talas i Sverige. Närmare bestämt blir svenskan lagfäst huvudspråk, och härutöver berörs också de officiella minoritetsspråken, svenskt teckenspråk och övriga modersmål (omkring 150 stycken talas i Sverige). Även förhållandet till engelskan berörs.

För bara några decennier sedan ansågs svenskan vara det enda språket av värde som talades i Sverige som modersmål. Den föreställningen var falsk redan då, och det har med tiden blivit allt mer uppenbart att vi lever i ett mångkulturellt Sverige som i sin tur är en del en globaliserad och mångspråkig värld. Redan att utredningen diskuterar detta på ett på det hela taget nyanserat sätt gör att den fyller en funktion i det att den blir en del av ett viktig offentligt samtal om språksituationen i Sverige. Härutöver behöver myndigheter, förvaltningar, utbildningsinstitutioner, universitet etc. riktlinjer för att kunna diskutera och hantera mångspråkighet. Politiskt är det också viktigt att kunna hantera mångspråkigheten i samhället. Man kan säga att lagförslaget ligger i tiden.

I stort och på ett principiellt plan är det alltså lätt att instämna i det som sägs. På ett mer praktiskt plan ser vi dock två samhöriga problem med lagen, dels en möjlig brist på allmän genomslagskraft, dels en brist på problematisering kring minoritetsspråk, svenskt teckenspråk och övriga modersmål. Vi tar upp dessa punkter i tur och ordning. Resonemangen bygger främst på betänkandets kapitel 12, som är det kapitel där utredaren redovisar sina överväganden.

Genomslagskraften

Det finns en risk att lagen blir tandlös och inte kommer att ha någon större praktisk betydelse. Lagen är en allmän ramlag och inte en sanktionslag. Dvs. den föreslår inte straff för den som inte följer den utan ger riktlinjer. Mer exakt (i avsnitt 12.1.2) sägs att lagen är en skyldighetslag som ålägger det allmänna att värna språk och inte en rättighetslag som ger individen rätt att föra talan i domstol. Denna torde vara en riktig bedömning – det vore svårt att lagstifta om sanktioner av något slag för en viss språkanvändning. Konsekvensen är samtidigt att det blir oklart hur lagen ska få genomslag. Det talas om att främja och värna språk, att ge individen rätt till språk osv – men inte om hur detta mer exakt ska gå till.

Överför vi lagförslaget på ett universitet, så kan vi konstatera att lagen inte påbjuder någon mer exakt handlande. Den säger ingenting om på vilka språk avhandlingar kan eller bör författas, ingenting om vilka undervisningsspråk som är lämpliga var och när, ålägger inte universitet att ta fram språkliga handlingsprogram etc. Vi menar inte att vi i sig önskar sådana paragrafer eller ålägganden, bara att den praktiska tillämpningen av riktlinjerna är oklar. Man kan också undra hur enskilda ska kunna göra sin röst hörd - t.ex. i ett fall där en enskild person anser att ett universitet bryter mot lagens intentioner genom att inte ha en viss grundkurs på svenska eller inte ge lärarutbildning på ett nationellt minoritetsspråk.

Med andra ord måste lagen följas upp – annars kommer den knappast att få något större genomslag. Utredaren är här inne på att en möjlighet är att utfärda föreskrifter inom särskilda områden – t.ex. för högskolor. En annan möjlighet, som utredaren utvecklar, är att ge en särskild myndighet ett uppföljningsansvar. Närmare bestämt föreslås regeringen ge Institutet för språk och folkminnen huvudansvar för uppföljningsarbete (se avsnitt 12.16). Detta menar vi är av yttersta vikt. Uppföljningsarbetet måste tas på allvar och ges resurser. Betänkandet säger i sin konsekvensanalys (kapitel 13) att förslagen bör kunna finansieras inom befintliga budgetramar. Men vill regeringen på allvar få genomslag behövs det ekonomiska medel – bland annat för uppföljningen.

Minoritetsspråk, svenskt teckenspråk och övriga modersmål

Lagens genomslagskraft blir problematisk när den tar upp minoritetsspråk, svenskt teckenspråk och övriga modersmål.

De centrala passagerna här är lagens 8 §, 9 § och 15 § (se avsnitt 12.8, 12.9 och 12.15). Där sägs:

Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Den som har ett annat modersmål än de språk som anges i första stycket [dvs. svenska, något av de fem nationella minoritetsspråken eller svenskt teckenspråk] ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

Detta är lovvärt. Men om det som sägs ska genomföras inom befintliga budgetramar och inom dagens utbildningssystem riskerar mycket av det som sägs att bli tomma ord.

Sverige har en lång tradition av att språkligt ignorera och i värsta fall språkligt förtrycka minoriteter. Det är därför viktigt att fem språk givits status som lagstadgade minoritetsspråk (samisk, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch). Ändå är det så att varken myndigheter eller kommuner tar något större ansvar här. Det gäller sådant som information, tillgång på utbildning, äldreomsorg. "Det allmänna" som betänkandet talar om följer knappast lagförslaget 8 §.

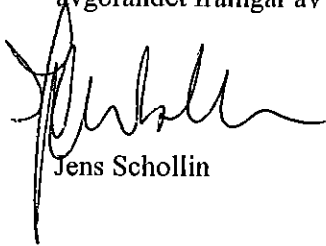
Samma sak gäller 9 § och svenskt teckenspråk. Även här kan man ifrågasätta hur stort ansvar "det allmänna" tar. En mängd åtgärder vore tänkbara, t.ex. att kommunerna var ålagda att garantera teckenspråkig äldreomsorg för dem som behöver det. Tillgången till tolk är en annan central fråga som rör teckenspråkiga och deras delaktighet i samhället. I dag är den tolkservice som tillhandahålls av landstingen otymplig och bidrar till att det svenska teckenspråket ibland ses som ett (landstings)hjälpmedel och inte ett språk i sin egen rätt. Ytterligare en möjlig åtgärd, inte minst ur jämlikhets- och delaktighetsperspektiv, vore att ge även svensktalande rätt att beställa tolk när de möter teckenspråkiga. Betänkandet tar inte ställning till sådana åtgärder. Men återigen: ska språklagen få reella konsekvenser måste den typen av åtgärder till, och det kommer också att kosta pengar.

I det här sammanhanget vill vi också invända mot betänkandets statiska syn på teckenspråkigas kulturella hemvist. Den bidrar till att teckenspråk får karaktären av ett hjälpmedel. Utredningen lutar sig mot resonemang från två andra utredningar vilka dels utgår från att "teckenspråkets funktion inte är i första hand kulturell utan snarare ett kommunikationsmedel för döva" (s. 132), dels att "dövas tvåspråkighet i större utsträckning [kan] sägas vara monokulturell, eftersom teckenspråket till stor del förmedlar samma kultur som det svenska språket" (ibid). Vi menar att teckenspråket tydligare bör skrivas fram som ett språk i sig och en kulturell resurs i ett mångspråkigt samhälle.

Samma resonemang som ovan kan göras för de övriga modersmål som betänkandet tar upp i 15 §. Det är ett faktum att t.ex. hemspråkundervisningen bantats ner under senare decennier, och man kan knappast säga att "det allmänna" lever upp till intentionerna i lagförslaget. Dock: det ska sägas att denna paragraf på sätt och vis

är den viktigaste i betänkandet, eftersom den gör att betänkandet tar ett
helhetsgrepp på språksituationen i Sverige och inkluderar alla modersmål.

Beslut i ärendet har fattats av prorektor efter föredragning av professor Per Ledin.
Övriga som har varit med om den slutliga handläggningen utan att delta i
avgörandet framgår av separat förteckning.

Jens Schollin

Per Ledin